

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ

ΤΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ: ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΟΥ (ΥΕ265)

Στ' Εξάμηνο

Ελένη Γρίβα

Χρυσάνθη Μάρκου

**Ενότητα 1: Το λεξιλόγιο
ως τομέας της γλώσσας**

Γενικά συμπεράσματα- Διαπιστώσεις για την διδασκαλία του λεξιλογίου

Η διδασκαλία του λεξιλογίου στην ελληνική εκπαίδευση

- Προβληματισμός από το 1980 και μετά

Λόγοι

A) Απομονωτική αντίληψη - αυθύπαρκτο, στατικό και μεμονωμένο στοιχείο

B) η κυριαρχία της γραμματικής στην παραδοσιακή μέθοδο

Γ) γλωσσικό ζήτημα

Προτάσεις για την διδασκαλία του λεξιλογίου

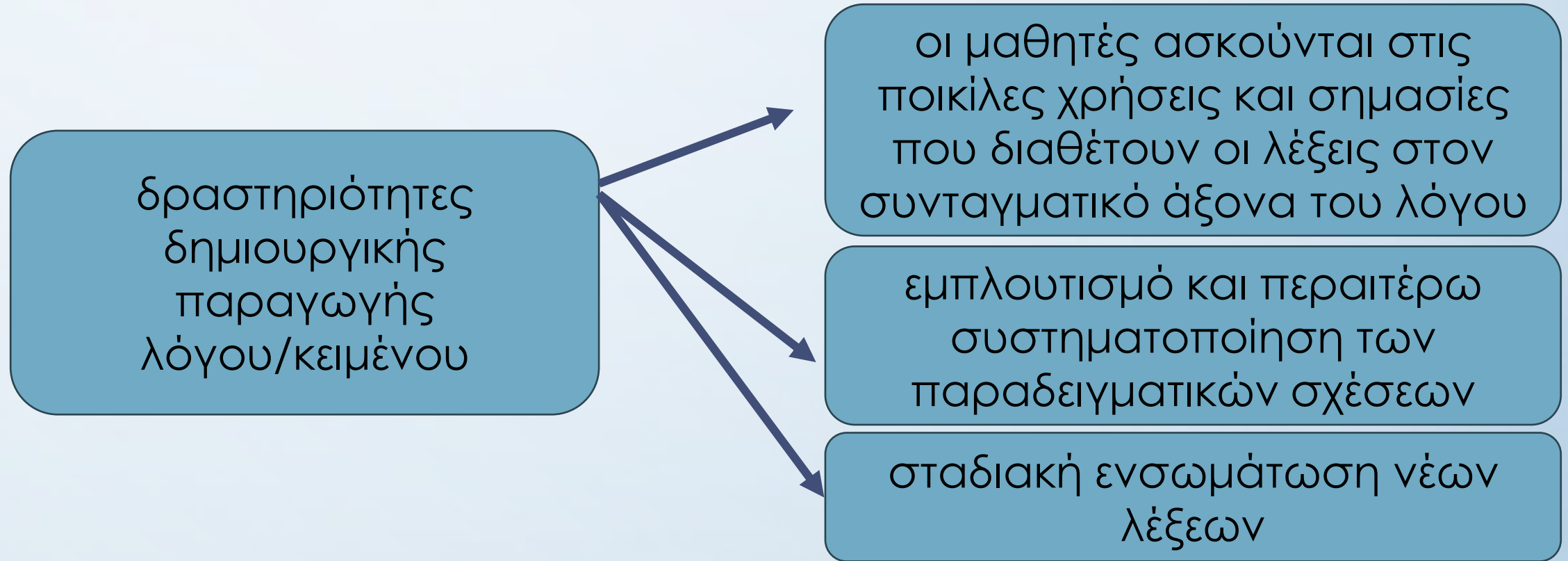

A) η διδασκαλία του λεξιλογίου πρέπει να εντάσσεται πλέον στη γενικότερη αντίληψη της κειμενοκεντρικής προσέγγισης του γλωσσικού μαθήματος

«κριτήρια κειμενικότητας»
π.χ. συνοχή,
πληροφορικότητα,
αποδεκτότητα

λέξεις -> σημασιολογικές
μονάδες

B) η εκμάθηση του λεξιλογίου είναι σκόπιμη και συστηματική

Βασικό Λεξιλόγιο

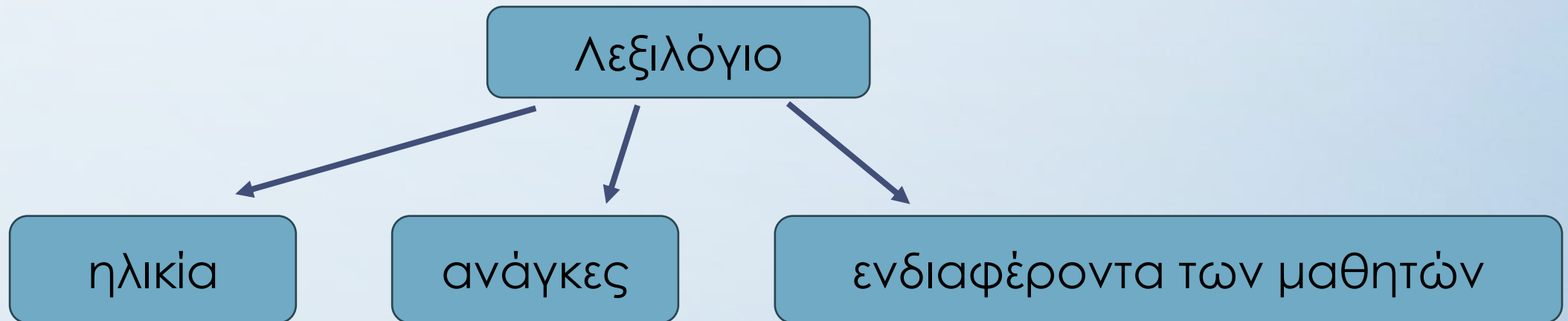
Πρωταρχικό ή πυρηνικό σύνολο λέξεων, που αποτελεί την απαραίτητη υποδομή για περαιτέρω λεξιλογική κατάκτηση

Διαφοροποιείται ανάλογα με:

- Την ηλικία,
 - Το περιβάλλον
 - Τις εμπειρίες του εκάστοτε μαθητικού ακροατηρίου
- (Carter 1987: 33-46, Γούτσος, 2006: 30-34, Μήτσης, 2004:127-135)

(Μήτσης, 2011:41-53)

γ) το βασικό και άλλο λεξιλόγιο που προορίζεται για γλωσσική διδασκαλία δεν μπορεί πλέον να αποτελεί προϊόν εμπειρικών εκτιμήσεων και προσωπικών κρίσεων αλλά να αποτελεί αποτέλεσμα συστηματικών ερευνών σχετικών με τη διάκριση των επιπέδων του λεξιλογίου

(Παραδιά & Μήτσης, 2011: 343-375)

δ) η διδακτική διαδικασία οφείλει να ενισχύεται με μια σειρά παράλληλων διαδικασιών και τεχνικών εκμάθησης συμπληρωματικού τύπου, οι κυριότερες από τις οποίες είναι οι λεγόμενες **στρατηγικές εκμάθησης του λεξιλογίου**

Στρατηγικές εκμάθησης του λεξιλογίου

Γενικότερα, πρόκειται για μια σειρά σκόπιμων τεχνικών με τις οποίες οι διδάσκοντες ασκούν τους μαθητές τους, ώστε να μπορούν να εμπλουτίζουν το λεξιλόγιό τους ή/και να βελτιώνουν τις λέξεις που ήδη κατέχουν τόσο στην αίθουσα διδασκαλίας όσο και πέρα από αυτήν, αφού είναι γνωστό ότι με βάση το διαθέσιμο για το λεξιλόγιο διδακτικό χρόνο, το ποσοστό των λέξεων που μπορεί να διδαχθεί συστηματικά και ολοκληρωμένα στην τάξη είναι στην πραγματικότητα πολύ μικρό (Γούτσος, 2006:50-63)

(Παραδιά & Μήτσης, 2011:41-53)

στ) Τα σύγχρονα ΑΠ θα πρέπει να δίνουν την απαιτούμενη βαρύτητα στο λεξιλόγιο και να τονίζουν το ρόλο που παίζει στην καλλιέργεια της κειμενικής ικανότητας.

Ένα ανοιχτού τύπου ΑΠ οφείλει να αναπτύσσει τις δεξιότητες

- κειμενικού σχεδιασμού
- την ικανότητα αξιολόγησης των λεξιλογικών, υφολογικών και λοιπών γλωσσικών στοιχείων σε συνάρτηση με τα συμφραζόμενα και το πλαίσιο επικοινωνίας,
- την ικανότητα συνδυασμού λεξιλογικών, γραμματικοσυντακτικών και κειμενικών επιλογών για την παραγωγή επικοινωνιακά κατάλληλων κειμένων,
- την ικανότητα κατανόησης του τρόπου που χρησιμοποιείται το λεξιλόγιο για την ανάπτυξη ενός θέματος κλπ

(Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, 2010: 7,15, 24, 44).

(Παραδιά & Μήτσης, 2011: 343-375)

ζ) Αξιοποίηση ΤΠΕ στην διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος

υποστηρικτικό εργαλείο για την πραγμάτωση των στόχων της διδασκαλίας του λεξιλογίου

ανάπτυξης νέων εφαρμογών μάθησης αποκλειστικά σε ηλεκτρονικό περιβάλλον (Kritikou et al., 2010)

σχεδιασμός δραστηριοτήτων που να εστιάζουν αποκλειστικά στην διδασκαλία του λεξιλογίου και μπορούν να υλοποιηθούν με τη χρήση συνεργατικών εργαλείων

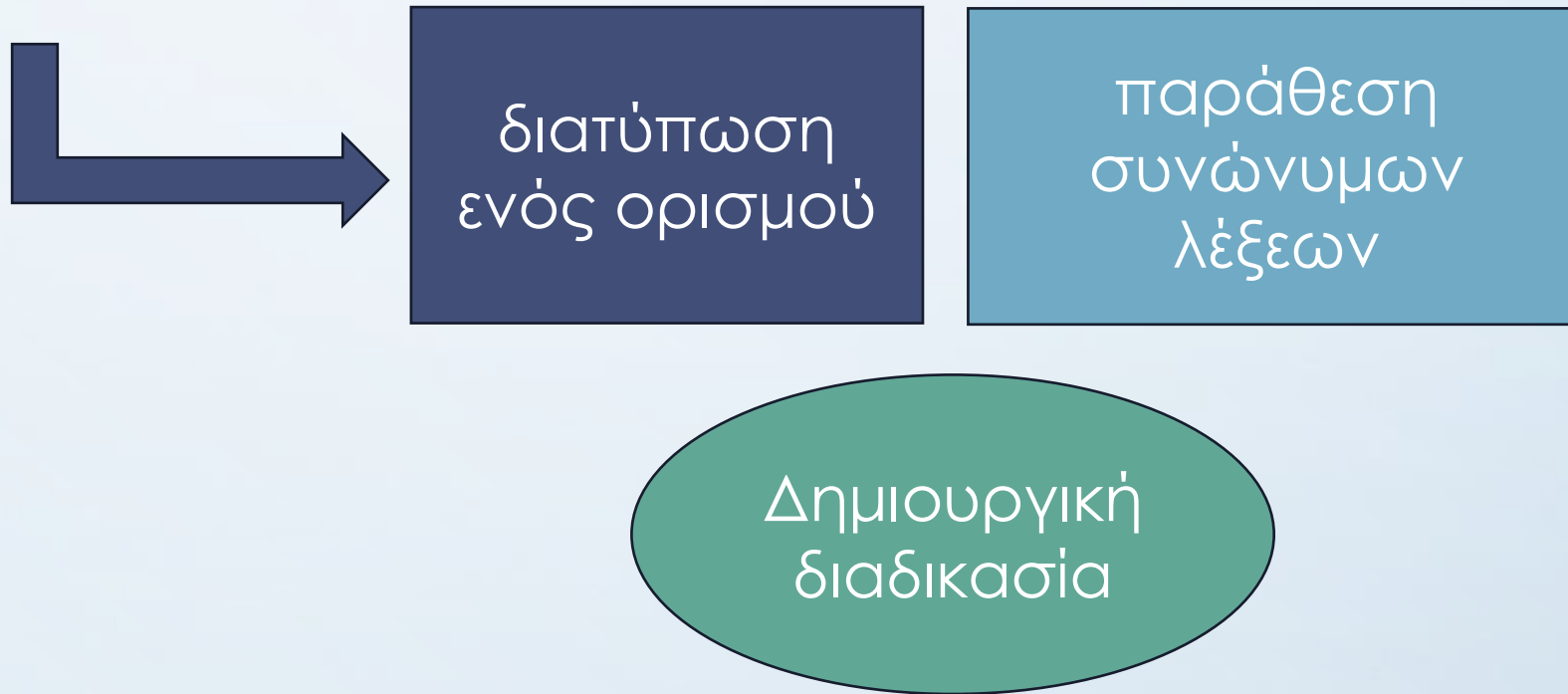
η) επιμόρφωση των εκπαιδευτικών

θ) απεγκλωβισμός της γλωσσικής διδασκαλίας
από κατάλοιπα της παραδοσιακής μεθόδου

Ανανεωμένες
διδασκαλικές αρχές για τη
διδασκαλία του
λεξιλογίου

Α) η διδασκαλία του λεξιλογίου δεν μπορεί πλέον να αποτελεί μια απλή είναι μηχανικού τύπου διαδικασία

αποβλέπει στην συνειδητοποίηση και στη σταδιακή εσωτερίκευση του σύνθετου πλέγματος των λεξιλογικών σχέσεων

(Παραδιά & Μήτσης, 2011: 343-375)

Όπου...

Η διδασκαλία της νέας λέξης σημαίνει ότι αυτή θα πρέπει να ενσωματώνεται στη μαθησιακή διαδικασία με τρόπο που να συμβάλλει σε αναδιοργάνωση της προηγούμενης εμπειρίας του υποκειμένου και σε αναδόμηση του όρου λεξιλογικού του συστήματος όπως το έχει συγκροτήσει μέχρι τη στιγμή εκείνη ή τουλάχιστον ενός σημαντικού μέρους.

Β) Διδάσκεται συστηματικά μόνο ένας συγκεκριμένος αριθμός λέξεων

1 διδακτική
ώρα

8-12 νέες λέξεις

Συναρτάται:

- Αφενός από τον βαθμό δυσκολίας των λεξιλογικών στοιχείων
- Αφετέρου με την δυναμική της τάξης

(Παραδιά & Μήτσης, 2011: 343-375)

Γ) οι πολύπλοκες σχέσεις που αναπτύσσονται μεταξύ των λέξεων και έχουν ως αποτέλεσμα την πολυσημία και την εμφάνιση σημασιολογικών αποχρώσεων σε επίπεδο γλωσσικής χρήσης

Ο εκπαιδευτικός δημιουργεί:

Ποικίλες
ευκαιρίες

διαφορετικά
συμφραζόμενα

Δ) Διδασκαλία γλωσσικών στρατηγικών

Στόχος είναι να είναι σε θέση να λειτουργούν αυτόνομα και να βελτιώνουν τη λεξιλογική τους ικανότητα με ατομική προσπάθεια

Δ) Διδασκαλία γλωσσικών στρατηγικών- Ενδεικτικές στρατηγικές

- Η κατανόηση της σημασίας άγνωστων λέξεων από τα συμφραζόμενα ή από το ευρύτερο καταστασιακό περιβάλλον
- η κατάκτηση νέων λέξεων ή η βελτίωση της γνώσης κάποιων ήδη γνωστών με τυχαίο ασυνείδητο και έμμεσο τρόπο μέσω της γλωσσικής χρήσης (ιδίως της ακρόασης της ανάγνωσης και της συμμετοχής σε συζητήσεις)
- η σύνδεση ειδικών περιστάσεων επικοινωνίας με τη χρήση συγκεκριμένων λέξεων ή φράσεων
- η άσκηση στη χρήση λεξικών
- δημιουργία καταλόγων λέξεων
- σύνταξη ευρητήριου δύσκολων λέξεων
- η χρήση στρατηγικών απομνημόνευσης
- παιχνίδια λέξεων

Δ) Διδασκαλία γλωσσικών στρατηγικών- Ενδεικτικές στρατηγικές

- ομαδοποίηση λέξεων με ποικίλους τρόπους
- εύρεση της σημασίας με ανάλυση των λέξεων σε μορφήματα
- ο εντοπισμός της λέξης κλειδί σε ομάδα λέξεων
- η διατύπωση υπόθεσης για πιθανή σημασία άγνωστης λέξης βάσει των διαθέσιμων ενδείξεων
- αντικατάσταση άγνωστης λέξης με άλλη που μπορεί να έχει παρόμοιες σημασία
- αίτημα παροχής περαιτέρω εξηγήσεων για άγνωστη λέξη από το συνομιλητή.

(Cross, 1992:5-15, Doff, 1990: 1-4, Lewis- Hill, 1992:98-104, McCarthy- O' Dell, 2002: 6-7, McDonough, 1995: 16-61, Μήτσης, 1998: 163-170, Μιχάλης, 2007: 535, Nation, 2001: 217-232 και 376-379, Oxford, 2003: 1-25, Schmitt- McCarthy, 1997: 199-227)

(Παραδιά & Μήτσης, 2011: 343-375)

Ε) οι λέξεις δεν αποθηκεύονται στον παραδειγματικό άξονα ως ξεχωριστές μονάδες, αλλά δημιουργούν ομάδες και αλληλοσυσχετισμούς στο πλαίσιο του λεξιλογικού τομέα με διάφορους τρόπους και σε πολλά επίπεδα (Τομπαΐδης, 1998). Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούν να διδάσκονται ως μεμονωμένα στοιχεία αλλά είναι αναγκαίο να εντάσσονται κάθε φορά όσο το δυνατό σε περισσότερες ομάδες παραδειγματικού τύπου, το γεγονός που ενδυναμώνει τις μεταξύ τους σχέσεις και ισχυροποιεί τη διαδικασία του συνειρμού (π.χ. συνώνυμα, αντώνυμα, υπερώνυμα, κλπ) . Για το σκοπό αυτό, μπορούν να αξιοποιηθούν οι περισσότερες από τις μεθόδους και δραστηριότητες με τα γνωστικού τύπου που αναφέρθηκαν πιο πάνω όπως είναι η δημιουργία θεματικών καταλόγων, ή και άλλες τεχνικές όπως η αξιοποίηση των ετυμολογικών οικογενειών λέξεων και η κατηγοριοποίηση λέξεων με βάση πίνακες σημασιολογικών χαρακτηριστικών (Μιχάλης, 2007: 535).

(Παραδιά & Μήτσης, 2011: 343-375)

Στ) Συνάψεις ή συνεκφορές

Κάθε λέξη εκτός από τη συμμετοχή της σε ποικίλες ομάδες του παραδειγματικού άξονα της γλώσσας διαθέτει επίσης τη δυνατότητα συνδυασμών με άλλες λέξεις στον συνταγματικό άξονα της γλώσσας. Οι δυνατοί αυτοί συνδυασμοί των λέξεων στον συνταγματικό άξονα είναι γνωστοί ως λεξιλογική **νέες συνάψεις ή συνεκφορές**. Επειδή όμως από το ένα μέρος οι λεξιλογικές συνάψεις εμφανίζονται σε πολλά επίπεδα και σε πολλές μορφές (συνήθεις, σταθερές, μεταφορικές, ιδιωματισμοί, πολυλεκτικά σύνθετα) ενώ από το άλλο υπάρχουν επιλογή κι οι περιορισμοί συνεμφάνιση των λέξεων δηλαδή ορισμένες λέξεις δεν συνδυάζονται σε επίπεδο χρήσης με κάποιες άλλες αυτό σημαίνει ότι η διδασκαλία πρέπει να εστιάζει και να επιμένει συστηματικά στις λεξιλογικές συνάψεις οι οποίες οι μαθητές οφείλουν να τις επισημαίνει να τις μαθαίνει και τις χρησιμοποιούν κατάλληλα.

Z) Νέες τεχνολογίες και η διδασκαλία του λεξιλογίου

Οι απεριόριστες διδακτικές δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες στο γλωσσικό μάθημα μπορούν να εστιάσουν μεταξύ άλλων και στη διδασκαλία του λεξιλογίου, χρησιμοποιώντας τόσο τα διαθέσιμα εξειδικευμένα λογισμικά που κυκλοφορούν εδώ και μερικά χρόνια όσο και τα διάφορα συνεργατικά εργαλεία, τα ηλεκτρονικά σώματα κειμένων, και το διαδίκτυο

Η) Το λεξιλογικό λάθος

Η καλή γνώση του λεξιλογίου αποτελεί για έναν ομιλητή βασική προϋπόθεση επαρκούς επικοινωνίας με το περιβάλλον του. Επομένως ένας τομέας που πρέπει να διδακτικά να αντιμετωπίζεται σύμφωνα με μια ανανεωμένη αντίληψη είναι και τα λεγόμενα λεξιλογικά λάθη τα οποία οφείλονται είτε σε μερική ή ολική άγνοια λεξιλογικών στοιχείων είτε σε εσφαλμένη σύλληψη λεξιλογικών σχέσεων (Lewis, 1993:171, Edge, 1989:7-8). Πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν ότι πολλά από τα γραμματικά λάθη στα οποία υποπίπτουν οι μαθητές οφείλονται εντέλει σε λεξιλογική ανεπάρκεια, γιατί όταν αυτοί αγνοούν μια λεξιλογική δομή, αναγκάζονται για να εκφράσουν τη σκέψη τους να καταφύγουν στη γραμματική, δηλαδή στη χρήση περιττών γραμματικών δομών γεγονός που συνεπάγεται και την αυξημένη πιθανότητα γραμματικών λαθών.

(Παραδιά & Μήτσης, 2011: 343-375)

Θ) Διδασκαλία λεξιλογίου και δραστηριότητες

βασικό μέλημα της γλωσσικής διδασκαλίας πρέπει να είναι η υλοποίηση δραστηριοτήτων που αποσκοπούν στην κατανόηση του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιούνται τα διάφορα λεξιλογικά στοιχεία κατά την ανάπτυξη ενός θέματος, στη δημιουργία βασικών λεξιλογίων που σχετίζονται με συγκεκριμένα κειμενικά είδη, στη λειτουργικότητα των λεξιλογικών επιλογών ως μηχανισμών ύφους, στην αξιολόγηση και αξιοποίηση διαφορετικών λεξιλογικών στοιχείων σε σχέση με την οργάνωση των παραγόμενων κειμένων

I) Εξωγενείς παράγοντες και διδασκαλία του λεξιλογίου

οι εκπαιδευτικοί κατά το σχεδιασμό και την υλοποίηση λεξιλογικής διδασκαλίας θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη ότι ο μαθητής αφομοιώνει με μεγαλύτερη ευκολία το λεξιλόγιο όταν αυτό σχετίζεται με την ηλικία, τις εμπειρίες, το άμεσο περιβάλλον όπου ζει την καθημερινή επικαιρότητα καθώς και με προσωπικά του ενδιαφέροντα, τις προτιμήσεις και τις επιδιώξεις του.